

Spelmanstävlingarna i Hudiksvall 1910 och 1913

Hummel-Stina blåser i lur på spelmansstämman 1910, Köpmanberget.

Varför ska man alls ha en spelmansstämma i Hudiksvall, när Delsbo, Hassela och Bergsjö finns och det är allmogens musik det handlar om?

Det var utgångspunkten för forskaren Thomas von Wachenfeldts berättarkväll i S:t Jakobsgården den 7 oktober 2013. Han tecknade ansträngningarna att bygga upp nationalkänsla och position i världen för Sverige sedan 1500-talet fram till 1800-talet där göticismen fick fart igen, bl a efter förlusten av Finland 1809.

Johann Christian Friedrich Haefner, död 1833 i Uppsala, fick genom bekantskapen med Erik Gustaf Geijer uppdrag att redigera musiken till tre volymer Svenska Folkvisor, utgivna 1814-1818. Haefner tog fram en "nationalton" för Sverige som Wachenfeldt förmedlade på fiol! Nedteckning av svensk folkvisa, allmogens ofördärvade arv av musik och svenska folkdanser blev ett sätt att bygga bilden av ett stort och ursprungligt Sverige, stammande från goterna.

Etnologen Richard Dybeck intresserade sig för vallåtarna som sägs vara grunden för svensk folkmusik. Han ger ut bl a Svenska vallvisor (1846) och Svenska folkmelodier (1856), han skriver texten till nationalsången och till "Mandom mod och morske män". Han skriver inte enbart, utan 1863 börjar han ordna folkmusikaftnar i salongerna t ex i Stockholm.

Carl Jonas Love Almquist drev i Uppsala tesen att alla universitetets nationer borde samla in skrock, historier och dialekter. 1874 bildas den första landsmålsföreningen och därmed den första föreningen för hembygdsforskning.

Centralgestalt i det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets nedteckning och bevarande av allmogemusiken mm var stadsnotarien i Lund Nils Andersson, journalisten Karl Peter Leffler, Härnösand, och folklivsforskaren Artur Hazelius, Skansens och Nordiska museets grundare.

Hazelius var en av grundarna till *Svenska Folkdansens Vänner*, en förening som instiftades 1893 med syftet att vårda kulturarvet kring folkdans, folkmusik och folkdräkter.

Nils Andersson är känd för sitt arbete med att insamla och uppteckna svensk folkmusik, från Skåne och upp till Jämtland. Han skrev *Skånska melodier* och *Svenska låtar*, det senare ett verk i 24 delar.

Karl Peter Leffler tog tag i de delar av Sverige som Andersson inte arbetade i och *Folkmusiken i Norrland* (fem häften, 1921–24) är exempel på hans nedteckningar, även norrut som i Norrbotten och Västerbotten.

En annan gigant i tiden var Anders Zorn och för att stärka hembygdskänslan i emigrationens Sverige tog han initiativ till spelmanstävlingen i Gesunda i Mora kommun 1906. I Mörsil i Jämtland hade hållits en hembygdsstämma 1905 och där uppmärksammades också slöjd och hembygdsdräkter etc. Zorn förespråkade vallmusiken, som han fruktade var utdöende. Spelmansstämman 1906 kom till också för att Nils Andersson skulle kunna teckna ner spelmännens låtar. Zorn ville ha musik från kohorn och de ofta kvinnliga blåsarna och det blev 15 hornblåsare och 15 spelmän som uppträdde i Gesunda.

Thomas von Wachenfeldt i Laforsens brus.

1907 arrangerades i Hassela en hembygdssstämma där den Trönö-födde Nathan Söderblom, vid den här tiden kyrkoherde och professor i Uppsala, deltog. Han lyssnade bl a till Jon-Erik Hall, Hassela, född i Fiskvik, Bergsjö, och sade därefter: Vi ska ha hälsingestämman varje år!

Spelmanstävlingen vid Östra skolan i Hudiksvall 1913 med 39 deltagare.

1908 kom så den första spelmanstävlingen/hälsingestämman i Delsbo där själva statsministern Arvid Lindman talade. Inte så konstigt, han var först VD för Iggesunds bruk, och 1903-1923 VD för Strömbacka bruks AB. Men det speglade onekligen spelmans- och hembygdsrörelsens betydelse! Pelle Schenell vann tävlingen, men gav priset till den äldre delsbospelmannen Carl Sved. 15000 besökare i Delsbo!

Nästa stämman kom i Bollnäs 1909 med 10.000 besökare och som segrare stod åter folkskolläraren mm från Gnarp Pelle Schenell. Kvaliteten hade utvecklats i spelmansmusik ansåg t ex Nathan Söderblom och det bästa samspelet i Hälsingland hade hörts vid stämman. Många norrhälsingar fanns överst i prislistan.

Midsommaren 1910 är det hembygdssstämma och spelmanstävling i Hudiksvall i dagarna tre och 10.000 besökare. Det var bestämt att man skulle ha tre stämmor, dvs Delsbo, Bollnäs och i Hudiksvall, men det blev många fler. Stämman i Hudik betygsattes som den bästa hittills och här fick Jon-Erik Hall göra sitt stora genombrott och vinna. Andra spelmän med god placering var Jon-Erik Öst, Thore Härdelin, Lars-Erik Forslin, Tulpans Anders Olsson och Hans Pajas Wahlman.

De bästa från Hudiksvallstävlingen togs ut till riksspelmansstämman 1910 på Skansen och tävlade med spelmän från hela landet. Där vann åter Jon-Erik Hall. Efter Halls framträdande blev , menar Thomas von Wachenfeldt, hela folkmusiken ändrad i Halls anda. Hall kom också att turnera land och rike runt med Thore Härdelin, dennes hustru Anna-Greta Härdelin, Jon-Erik Hall och Pelle Schenell under namnet Svenska nationaltroppen, ett namn de fick av

skivbolaget His masters voice vid gruppens första skivinspelning, en 78-varvare. Låtarna var Urgammal marsch från Delsbo och Vals från 1600-talet. Ju äldre desto bättre... Valsen kom inte till Sverige förrän på 1700-talet!

1913 arrangeras Hudiksvallsutställningen. Spelmanstävlingen blir en del av denna, vilket är ett misslyckande eftersom bara 2000 personer samlades till spelningarna. Carl Sved, Delsbo, vann och bland de främsta placerade sig Per Jonsson, Los, Erik Eriksson, Arbrå, Jon-Erik Hall, Hassela, och Jon-Erik Öst, Bergsjö. Andra namn i vimlet i Hudiksvall var K P Leffler, Nils Andersson, violinisten Sven Kjellström och Jacob Hägg.

Jon-Erik Öst kallade sin kollega Jon-Erik Hall för folkmusikens Schubert. När Thomas von Wachenfeldt grep fiolen för att i toner sammanfatta Jon-Erik Halls stilbildande musik och spel fick de församlade i S:t Jakobsgården höra Halls Laforsens brus, som sades vara ”höjden av svensk folkmusik”.

Text: Sven Bohlin, Foto: Magdalena Forsberg. Bilden från 1913 kommer ur Hudiksvalls-Posten och bilden från 1910 är från Åke Nätterös hemsida Moviken.